

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN BİLİŞSEL ESNEKLİK DÜZEYLERİNDE FARKLI DEĞİŞKENLERİN ROLÜ ¹

THE ROLE OF DIFFERENT VARIABLES IN PRESCHOOL TEACHERS' COGNITIVE FLEXIBILITY LEVELS

Burcu ERTEK EROĞLU

Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak/Türkiye
burcuertek94@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0002-8002-6077>

Doç. Dr. Cevat EKER

Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi, Zonguldak/Türkiye
cevateker@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-4215-1854>

ÖZET

Bu araştırma ile okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerinin belirlenmek, ayrıca okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyet, mesleki deneyim, çalışılan kurum ve mezun olunan bölüm değişkenlerinin bilişsel esneklik düzeyleri üzerindeki etkisini belirlenmek amaçlanmıştır. Araştırma betimsel nitelikli nedensel karşılaştırma araştırmasıdır. Araştırmada veriler “kişisel bilgi formu” ve “bilişsel esneklik ölçeği” kullanılarak Türkiye’nin Zonguldak İl merkezi ile Ereğli ilçesinde görev yapan 195 okul öncesi öğretmeninden elde edilmiştir. Araştırmada betimsel istatistiklerden frekans, yüzde, ortalama, standart sapmanın yanı sıra bilişsel esneklik düzeylerinin belirlenen değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmak için bağımsız gruplar t testi, ve anova, kullanılmıştır. Sonuçlar öğretmenlerin bilişsel esneklik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca öğretmenlerin bilişsel esnekliklerinin cinsiyete, mesleki deneyime ve çalışılan kurum türüne göre farklılaştığı, ancak mezun olunan bölüm türüne göre farklılaşmadığı görülmüştür. Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeyleri, hem çocukların öğrenme deneyimlerini iyileştirmesi hem de öğretmenlerin profesyonel becerilerini geliştirmesi açısından önemlidir. Okul öncesi öğretmenlerin bilişsel esneklik düzeylerini artırarak, bu farklılıkları azaltmalarına yardımcı olmak için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Bilişsel esneklik, Öğretmen, Okul öncesi öğretmeni,

ABSTRACT

This study aimed to determine the cognitive flexibility levels of preschool teachers and examine the effects of gender, professional experience, type of institution, and department of graduation on their cognitive flexibility levels. The research was designed as a descriptive causal-comparative study. Data were collected from 195 preschool teachers working in the Zonguldak and Ereğli districts of Turkey using a “personal information form” and the “Cognitive Flexibility Scale.” In addition to descriptive statistics such as frequency, percentage, mean, and standard deviation, independent samples t-tests and ANOVA were conducted to analyze whether cognitive flexibility levels differed based on the identified variables. The findings indicated that preschool teachers exhibited high levels of cognitive flexibility. Moreover, cognitive flexibility levels significantly differed based on gender, professional experience, and type of institution, whereas no significant difference was found concerning the department of graduation. The cognitive flexibility levels of preschool

¹ Yazar Burcu Ertek EROĞLU’nun hazırladığı, “Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik ve psikolojik Sağlamlık düzeylerinin öğretme motivasyonu üzerine etkileri” isimli tezinin bir bölümü olarak sunulmuştur.

teachers are crucial for enhancing children's learning experiences and improving teachers' professional competencies. Based on the findings, various recommendations were proposed to support preschool teachers in increasing their cognitive flexibility and minimizing observed differences.

Key words: Cognitive flexibility, Teacher, Preschool teacher,

1. GİRİŞ

Bireylerin yaşam boyu gelişimini ele aldığımızda, gelişim ve öğrenme hızının en yüksek seviyeye ulaştığı dönemin okul öncesi dönem olduğu görülmektedir. Bu nedenle, çocukların bu dönemde kazandıkları bilgi, beceri ve deneyimlerin, gelecekteki yaşamları üzerinde büyük bir etki yarattığı anlaşılmaktadır. Okul öncesi dönem, çocuklar için öğrenmenin en yoğun olduğu dönemdir ve eğitim-öğretim hayatlarının ilk basamağını oluşturmasından dolayı, bu temelin sağlam bir şekilde inşa edilmesi son derece önemlidir. Bu süreçte öğretmenler, öğrenme-öğretme sürecinin en kritik unsurlarını oluşturur. Öğretmenlik mesleği, doğrudan insanlarla etkileşim içinde olmayı gerektiren sosyal bir meslek olmasından dolayı farklı karakterlerdeki insanlarla karşılaşma olasılığı en yüksek mesleklerden biridir. Bu nedenle, öğretmenlerin bu durumlara uyum sağlayabilmeleri ve farklı çözümler üretebilmeleri ve mesleğinde başarılı olabilmeleri için bilişsel esneklik seviyelerinin yüksek olması oldukça önemlidir (Ekici ve Balcı, 2019).

Herhangi bir konuda bireylerin birbirlerinden farklı düşüncelere sahip olması normaldir. Çünkü bireyler durumuna uygun olarak farklı davranışları seçip uygulamakta özgürdür. Davranış faaliyete geçmeden önce birey alternatiflerinin farkında olmalıdır. Durumuyla alakalı alternatiflerin farkında olan birey, yalnızca doğru davranışı gören bireye göre daha kapsamlı düşünüyor demektir. Bu sebeple, birey aynı anda birden fazla çözüm yolları üretebilmektedir. En doğru seçeneği seçmekten ziyade alternatifleri görmek daha önemlidir, bu durumda bilişsel esneklik kavramı karşımıza çıkmaktadır (Anderson, 2002). Bilişsel Esneklik, kişinin beklenmedik durumlar meydana geldiğinde oluşan duruma uyum sağlaması ve problemi gidermeye yönelik yeni fikirler yaratabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Çuhadaroglu, 2011). Benzer olarak Anderson (2002) bilişsel esnekliği alternatif cevaplar bulabilme, yaşanmışlıklardan deneyimler kazanma, yeni fikirler üretebilme, aynı anda birden fazla konuya odaklanma ve aynı anda birden fazla bilgi kaynağına erişebilme yeteneği olarak ifade etmiştir. Hill (2009)'e göre ise bilişsel esneklik, bireyin kalıplaşmış davranışlarından uzaklaşabilmesi ve gerektiğinde farklı davranma becerisini ifade etmektedir. Deak (2003) yapmış olduğu tanımında yaratıcılığa da vurgu yaparak, bilişsel esnekliği alışılmadık durumlara uyum sağlamakla birlikte yaratıcı şekilde birleştirerek, var olan bilgilerin yeni bilgilerle birleştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte sorunlar karşısında farklı seçeneklerin üretilmesi ve seçenekleri hayata geçirmekte yaratıcılık gerektirmektedir (Altınkol, 2017).

Öğrenciler eğitim öğretim hayatının ilk yıllarında davranışlarında öğretmenlerini izlerler ve onları kendilerine rol model olarak görürler (Başar, 1998). Bu nedenle öğretmenlerin oluşan yeni durumlara uyum sağlama ve karşılaştıkları problemlere çözüm yolları üretme becerilerinin gelişimi, çocukların da aynı becerilerinin gelişimine imkân tanır (Esen Aygün, 2018). Bu bağlamda bilişsel esneklik seviyesi yüksek olan öğretmenler, farklı öğrenme ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde yanıt verebilir. Ayrıca, öğretmenlerin bilişsel esneklikleri, öğrencilerinin bilişsel esneklik kapasitelerini de doğrudan etkiler. Bu nedenle, öğretmenlerin öncelikle kendi bilişsel esneklik kapasitelerini geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır (Kılıç ve Demir, 2012). Bireylerin sahip oldukları yeteneklerini her açıdan ortaya koyabilmeleri için bilişsel olarak esnek olmaları ve bunları etkili bir şekilde kullanabilmeleri

ise etkili problem çözme becerilerini gerektirir. Bilişsel esnekliği gelişmiş bir öğretmen, çocukların problemleri farklı bakış açılarıyla ele alarak çözümler üretebilmesini teşvik ederek onların bu becerilerini geliştirmelidir (Camcı-Erdoğan, 2018).

Öğretmenler, görevlerini yerine getirirken farklı özelliklere sahip öğrenciler ve dinamik sınıf ortamlarıyla karşılaşabilmektedirler. Dinamik sınıflar, farklı düşünme stilleri ve farklı öğrenme ihtiyaçlarına sahip olan çocukların etkileşimde bulunduğu, aynı zamanda birbirlerinin fikir ve deneyimlerinden yararlandıkları sınıf ortamlarıdır (Konyalıhatipoğlu, 2016). Öğretmenler bu dinamik sınıf ortamlarında farklı öğrenme ihtiyaçları olan çocuklarla karşılaştıklarında, esnek düşünme becerilerini kullanarak öğretim sürecine devam etmelidir (Göktaş ve Yetim, 2004). Çünkü tüm çocukların etkin katılımını sağlamak için bilgi ve becerileri; programın planlanması ve uygulanması sırasında kullanılan öğretim teknikleriyle değerlendirip yürütmek konusunda en büyük görev okul öncesi öğretmenlerine düşmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2024). Bu sebeple öğretmenler, öğrencilerinin bilişsel esneklik kapasitelerini olumlu yönde etkileyecek eğitim ve öğretim ortamı hazırlamalıdır (Kılıç ve Demir, 2012). Özellikle öğretmenlerin, çocuklara uygun öğrenme ortamları düzenlemesi, öğrencilere çok yönlü bakış açıları kazandırması aynı zamanda öğrencileri farklı bakış açılarıyla cesaretlendirerek bilginin farklı alanlara aktarılmasını sağlayarak bilişsel esnekliği geliştirmenin mümkün olduğu belirtilmektedir (Swindler, 2001).

Bilişsel esnekliği gelişmiş öğretmenler, öğrenme ortamlarında çok yönlü kullanım amacı olan materyaller kullanabilirler ve bu materyallerle yapılan sunumları farklı bakış açılarıyla yorumlayabilirler (Spiro vd., 1992). Sınıf içi materyallerin, çeşitli amaçlar için yeniden yorumlanması, öğrencilerin bilgiyi çeşitli bakış açılarıyla değerlendirmelerini sağlayarak, öğrencilerin zihinsel yapılarını tekrardan organize etmelerine imkan tanır (Spiro vd., 1992). Bu bağlamda öğretmenler, çocuklara verilen materyalin esnek olarak başka durumlara uyarlanmasına katkı sağlamış olur. Bu durum çocukların öğrenmelerini derinleştirirken aynı zamanda eleştirel düşünme becerilerini de geliştirir ve öğretmenler açısından öğretimi de kolaylaştırdığı söylenilebilir. Öğretmenlerin yeni durumlara uyum sağlama ve bu durumlarda kendilerini yeterli hissetme konusunda esnek oldukları düşünüldüğünde, bilişsel esnekliği yüksek olan öğretmenlerin karşılaşabilecekleri sorunların ve uyum süreçlerinde yaşayacakları sıkıntıların üstesinden başarıyla gelebileceklerini söylemek mümkündür. Ayrıca, her geçen gün artan teknolojik gelişmelerin ve karşılaşılan problemlerin farklılığı, bilişim çağında dünyaya gelmiş olan öğrencilerin öğrenme süreçlerinde çağın etkilerinin fazlasıyla görülmesini, öğretmenlerin bu çağın ve neslin ihtiyaçlarına uyum sağlama çabalarını arttıracak ve bilişsel yönden esnek olmalarını sağlayacaktır (Üzümcü ve Müezzın, 2018). Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeyleri ile ilgili araştırmaların olduğu (Tosun, 2023; Seyran, 2023; Soylu, 2019; Başsu, 2016) görülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Okul öncesi öğretmenlerinin başarıya ulaşmaları ve bu başarıyı sürdürebilmeleri, bilişsel olarak esnek olmalarına bağlıdır. Eğitimin bireylerin yaşamı üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, öğretmenlerin başarısını belirleyen önemli beceriler arasında yer alan bilişsel esneklik düzeylerinin incelenmesi önemli bir konu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Aynı zamanda çalışma, bu etkenlerin çeşitli demografik faktörlere (cinsiyet, mesleki deneyim, çalışılan kurum ve mezun olunan bölüm) göre nasıl farklılaştığını da araştırmayı amaçlamaktadır. bu düzeylerin cinsiyet, mesleki deneyim, çalışılan kurum ve

mezun olunan bölüm gibi çeşitli demografik faktörlere göre nasıl farklılaştığını araştırmayı amaçlanmaktadır. Araştırmada aşağıda belirtilen alt problemlere yanıt aranmıştır.

1. Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklikleri ne düzeydedir?
2. Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeyleri; cinsiyet, mesleki deneyim, çalışılan kurum ve mezun olunan bölüme göre değişmekte midir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modelini, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli oluşturmaktadır. Betimsel araştırma mevcut durumları önceki halleri ya da şu an bulunduğu halleri ile ortaya koyup açıklayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2020). Ayrıca bu araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerinde belirlenen değişkenlerin etkisi olup olmadığı da incelenmiştir. Araştırma bu yönüyle de nedensel karşılaştırma araştırmasıdır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-2025 eğitim öğretim yılı içerisinde Zonguldak İl merkezi ile Ereğli ilçesinde görev yapan, 195 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma belirlenen bu evren üzerinde yürütülecek olup örneklem alma yoluna gidilmeyecektir. Araştırmada zaman ve iş kaybını önlemek için elverişli örnekleme yöntemi kullanılması uygun görülmüştür.

70

2.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırma “Kişisel bilgi formu” ve “Bilişsel Esneklik Ölçeği” ile elde edilen verilerden oluşturulmuştur.

Kişisel Bilgi Formu: formda çalışma grubuna ait cinsiyet, mesleki deneyim, çalışılan kurum ve mezun olunan bölüm değişkenlerine ilişkin sorular yer almaktadır.

Bilişsel Esneklik Ölçeği: Bilişsel Esneklik Envanteri (BEE), Dennis ve Vander Wal tarafından 2010 yılında bireylerin zor durumlar karşısında ‘alternatif, uyumlu, uygun, dengeli düşünceler’ üretebilme becerisini ölçebilme adına tasarlanmıştır. Ölçek, Gülüm ve Dağ (2012) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek 20 maddeden ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. 2, 4, 7, 9, 11, 15 ve 17. maddeler ‘kontrol’ alt boyutunda; diğer tüm maddeler ‘alternatifler’ alt boyutunda yer almaktadır. 5’li Likert olarak hazırlanan ölçek, 1-Hiç uygun değil ve 5-Tamamen uygun şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekte; 2, 4, 7, 9, 11 ve 17. maddeler tersine puanlanacak olan maddeleri oluşturmaktadır. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin analizler incelendiğinde alternatifler alt boyutunun ilk ve son ölçümdeki Cronbach Alfa değeri 0.91 iken kontrol alt boyutunun Cronbach alfa değerleri ise ilk ölçümde 0.86 ve son ölçümde 0.84 olarak tespit edildiği görülmektedir. Her bir alt ölçeğe ait toplam puanın hesaplanabileceği gibi genel bir ‘bilişsel esneklik’ puanlaması da yapılabilmektedir. Alt ölçek veya ölçeğin genelinden alınan puanlar ile bilişsel esneklik düzeyinin doğru orantılı olduğu söylenilebilir. Ölçekten elde edilen puan arttıkça bilişsel esnekliğin de arttığını söylemek mümkündür (Gülüm, 2014). Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach alfa katsayısı kontrol alt boyutu= 0.90 ve madde toplam korelasyonu katsayıları 0.64-0.77 arasında; alternatifler alt boyutu=0.88 ve madde toplam korelasyonu katsayıları 0.34-0.81 arasında değişmektedir. Toplam ölçek için Cronbach alfa katsayısı=0.85 olarak belirlenmiştir.

2.4. Etik Kurul İzni

Araştırma Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, insan araştırmaları etik kurulu tarafından 05/07/2024 tarih ve 742 protokol numarasıyla uygun bulunmuştur.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada betimsel istatistiklerden frekans, yüzde, aritmetik, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum puanlar kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekten elde edilen verilerin normal dağılım sergileyip sergilemediğinin belirlenmesi için Kolmogrov-Smirnov testi (K-S), çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir. ± 1.5 aralığındaki çarpıklık ve basıklık katsayılarının normale yakın olduğu için normal dağılım kabul edileceği belirtilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007:79). Tablo 1’de araştırmada kullanılan sürekli ölçümlere ilişkin çarpıklık-basıklık katsayıları ve K-S testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. Puanlara İlişkin Normallik Dağılımı Sonuçları

	Ort	SS	Çarpıklık		Basıklık		Kolmogrov Smirnov Testi
			Katsayı	St. Hata	Katsayı	St. Hata	
1	76.22	8.36	-0.031	0.174	-0.877	0.346	$X^2=0.080;p=0.004$
2	23.47	5.86	-1.057	0.174	0.538	0.346	$X^2=0.146;p=0.000$
3	52.75	5.32	-0.128	0.174	-1.141	0.346	$X^2=0.161;p=0.000$
Bilişsel Esneklik Ölçeği (1)							
Bilişsel Esneklik_Kontrol Boyutu (2)							
Bilişsel Esneklik_Alternatifler Boyutu (3)							

$p<0.05$

K-S testinin anlamlı olması ($p<0.05$) puanların normal dağılmadığını göstermektedir. Buna göre Tablo 1’de K-S testi puanlarının normal dağılmadığı görülmektedir. Ancak her bir ölçüm için çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1.5 aralığında olduğu görülmektedir. Ayrıca incelenen Histogram grafikleri normale yakın dağılımlar göstermiştir. Çarpıklık- basıklık katsayılarının belirtilen aralıklarda olması, grafiklerin normale yakın dağılım göstermesi, örneklem sayısının yeterli olması ($n>100$) nedeniyle puanların normal dağılım sergilediği kabul edilmiş ve araştırmada parametrik istatistiklerin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu nedenle araştırmada iki bağımsız değişkene ait ortalamaların karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t testi, ikiden fazla grup ortalamalarının karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (Anova) kullanılmıştır. Anova kullanımında farkın hangi gruplar arasında oluştuğunun belirlenmesi için Tukey ve LSD testi kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık için 0.05 düzeyi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma verileri doğrultusunda, elde edilen bulgular yer almaktadır.

3.1. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bilişsel Esneklik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklikleri ne düzeydedir?” şeklinde belirtilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri

Ölçek ve Alt Boyutları	Madde Sayısı	$\bar{X}$	SS	5'li Likert Aralığı	Aralık Anlamı
Bilişsel Esneklik Ölçeği	18	76.22	8.36	4.23	Tamamen Uygun
1. Alt Boyut: Kontrol	6	23.47	5.86	3.91	Uygun
2. Alt Boyut: Alternatifler	12	52.75	5.32	4.39	Tamamen Uygun

Tablo 2'ye göre okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik toplam puan $\bar{X}=76.22$ ve $SS=8.36$ 'dır. Ölçekten elde edilen puanın aralık değeri 4.23 ve karşılığı "Tamamen Uygun"u göstermektedir. Buna göre okul öncesi öğretmenlerin bilişsel esneklik düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Bilişsel ölçek ölçeği kontrol alt boyutunun $\bar{X}=23.47$ ve $SS=5.86$ 'dır. Bu alt boyuttan alınacak puan 6 ile 30 arasında değişmektedir. Kontrol alt boyutu puanının aralık değeri 3.91 ve karşılığı "Uygun" u göstermektedir. Bilişsel esneklik ölçeği alternatifler alt boyutu $\bar{X}=52.75$ ve $SS=5.32$ 'dir. Bu alt boyuttan alınacak puan 12 ile 60 arasında değişmektedir. Bu puanın aralık değeri 4.39'dur ve "Tamamen Uygun" u göstermektedir. Buna göre okul öncesi öğretmenlerin bilişsel esneklik düzeylerinin yüksek olduğu, alternatifler boyutu puanlarının kontrol alt boyutu puanları ortalamasından daha yüksek olduğu görülmektedir.

3.2. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi "Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeyleri; cinsiyet, mesleki deneyim, çalışılan kurum ve mezun olunan bölüme göre değişmekte midir?" şeklinde belirtilmiştir. Okulöncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılmasına ait t testi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	SD	t	p
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Kadın	181	75.76	8.10	193	-2.831	0.005
	Erkek	14	82.21	9.64			
1. Alt Boyut: Kontrol	Kadın	181	23.17	5.89	193	-2.563	0.011
	Erkek	14	27.28	3.85			
2. Alt Boyut: Alternatifler	Kadın	181	52.58	5.23	193	-1.592	0.113
	Erkek	14	54.92	6.14			

* $p<0.05$

Tablo 3'te bilişsel esneklik ölçeği alt boyutları ve toplam puanları üzerinden yapılan t testi sonuçları incelendiğinde, bilişsel esneklik ölçeği ve alt boyutlarında puanların cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir ($t_{\text{toplam}}=-2.831$; $p<0.05$; $t_{\text{kontrol}}=-2.563$; $p<0.05$ ve $t_{\text{alternatifler}}=-1.592$; $p<0.05$). Ölçek toplam puanı ve alt boyutlarda erkek öğretmenlerin bilişsel esneklik düzeylerinin kadın öğretmenlerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Okulöncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerinin mesleki deneyime göre karşılaştırılmasına ait Anova sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerinin mesleki deneyime göre karşılaştırılması

	Deneyim	N	$\bar{x}$	SS	SD	F	p	Fark
Bilişsel Esneklik Ölçeği	1-5 yıl	73	74.67	7.90	3-191	1.411	0.241	-
	6-10 yıl	44	76.81	7.97				
	11-15 yıl	53	77.50	8.40				
	16-20 yıl	25	77.00	9.93				
1. Alt Boyut: Kontrol	1-5 yıl	73	22.60	5.89	3-191	2.741	0.045	3>1; 3,2>4
	6-10 yıl	44	24.50	4.33				
	11-15 yıl	53	24.71	6.00				
	16-20 yıl	25	21.56	7.08				
2. Alt Boyut: Alternatifler	1-5 yıl	73	52.06	5.41	3-191	2.690	0.048	4>1
	6-10 yıl	44	52.31	5.55				
	11-15 yıl	53	52.79	4.75				
	16-20 yıl	25	55.44	5.26				

* $p<0.05$

Tablo 4'te bilişsel esneklik ölçeği alt boyutları ve toplam puanları üzerinden yapılan ANOVA sonuçları incelendiğinde toplam ölçek puanının mesleki deneyim sürelerine göre farklılaşmadığı ($F_{\text{toplam}}=1.411; p>0.05$), kontrol ve alternatif alt boyutu puanlarının ise mesleki deneyim sürelerine göre farklılaştığı görülmektedir ($F_{\text{kontrol}}=2.741; p<0.05$ ve $F_{\text{alternatifler}}=2.690; p<0.05$). Buna göre öğretmenlerin bilişsel esnekliğe ilişkin kontrol ve alternatif boyutu puanları farklı deneyim sürelerine sahip öğretmenler arasında farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın kaynağına ilişkin post-hoc testlerine göre kontrol alt boyutunda 11-15 yıl deneyime sahip olan okul öncesi öğretmenlerin bilişsel esnekliklerinin 1-5 yıl deneyime sahip öğretmenlerden; 6-10 ve 11-15 yıl deneyime sahip olan öğretmenlerin bilişsel esnekliklerinin de 16-20 yıl deneyime sahip öğretmenlerden anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Alternatifler alt boyutunda ise 16-20 yıl deneyime sahip öğretmenlerin puanlarının 1-5 yıl deneyime sahip öğretmenlere göre anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Okulöncesi öğretmenlerinin bilişsel esnekliğinin çalışılan kuruma göre karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız gruplar için t-testi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerinin çalışılan kuruma göre karşılaştırılması

	Kurum	N	$\bar{x}$	SS	SD	t	p
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Resmi	100	75.34	8.69	193	-1.523	0.129
	Özel	95	77.15	7.94			
1. Alt Boyut: Kontrol	Resmi	100	23.40	5.25	193	-0.175	0.861
	Özel	95	23.54	6.46			
2. Alt Boyut: Alternatifler	Resmi	100	51.94	5.29	193	-2.211	0.028
	Özel	95	53.61	5.24			

* $p<0.05$

Tablo 5'te bilişsel esneklik ölçeği alt boyutları ve toplam puanları üzerinden yapılan t testi sonuçları incelendiğinde, sadece bilişsel esneklik ölçeği alternatifler alt boyutunda puanların çalışılan kuruma göre farklılaştığı görülmektedir ($t_{\text{alternatifler}}=-2.211; p<0.05$). Özel kurumlarda çalışan okul öncesi öğretmenlerin bilişsel esnekliklerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ölçek toplam puanı ve kontrol alt boyutunda ise çalışılan kuruma göre farklılaşma bulunmamıştır ($t_{\text{toplam}}=-1.523; p>0.05$; $t_{\text{kontrol}}=-0.175; p>0.05$). Okulöncesi öğretmenlerinin bilişsel esnekliğinin mezun olunan bölüme göre karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız gruplar için t-testi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerinin mezun olunan bölüme göre karşılaştırılması

	Kurum	N	$\bar{x}$	SS	SD	t	p
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Okul Öncesi	142	76.41	8.33	193	0.518	0.605
	Çocuk Gelişimi	53	75.71	8.48			
1. Alt Boyut: Kontrol	Okul Öncesi	142	23.76	5.62	193	1.154	0.250
	Çocuk Gelişimi	53	22.67	6.45			
2. Alt Boyut: Alternatifler	Okul Öncesi	142	52.64	5.19	193	-0.454	0.651
	Çocuk Gelişimi	53	53.03	5.70			

* $p < 0.05$

Tablo 6’da bilişsel esneklik ölçeği alt boyutları ve toplam puanları üzerinden yapılan t testi sonuçları incelendiğinde, ölçek toplam puanları ve alt boyutlar puanlarının mezun olunan bölüme göre farklılaşmadığı görülmektedir ($t_{\text{toplam}}=0.518$; $p>0.05$; $t_{\text{kontrol}}=1.154$; $p>0.05$; $t_{\text{alternatifler}}=-0.454$; $p>0.05$). Buna göre farklı bölümlerden mezun olan okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esnekliklerinin farklılaşmadığı, benzer özellikler sergilediği görülmektedir.

4. SONUÇLAR, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

4.1. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bilişsel Esneklik Düzeylerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

İnsan davranışlarının basit bir şekilde etki-tepki ilişkisi değil de; duyular aracılığıyla alınan girdilerin işlenmesi ve buna yönelik tepkiler vermesi olarak tanımlanması insan öğrenmesindeki bilişsel süreçlere vurgu yapar. Bilişsel sistemler de basit bir şekilde uyarıcıların algılanıp, belleğe yerleştirilmesi ve gerektiğinde hatırlanıp kullanılmasından öteye var olan bilişsel yapıları koruyan, gerektiğinde düzenleyebilen, ihtiyaç olduğunda düzenleyebilen, bu yapıları bozucu etkilere karşı da koruyabilen, kendine özgü stratejiler ile planlar yapabilen diğer bir ifadeyle de zihinsel süreçleri yönetebilen bir yapıdır. Söz edilen tüm işlevleri yapan mekanizmalar ise özdüzenleme, davranışın ardışıklığı, esneklik, tepki ketleme, planlama ve davranışın örgütlenmesi gibi yönetici işlevlerdir. (Pennington ve Ozonoff 1996, Welsh ve Pennington 1988 ve Lezak, 1995’den akt: Karakaş ve Karakaş, 2000). Bilişsel esneklikte bu yönetici işlevin alt kategorilerinden bir olarak değerlendirildiği için insan davranışlarının açıklanmasında oldukça önemlidir. Bu araştırmanın odak noktalarından biri olan okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklik düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin öğrencilerin zihinsel gelişimleri üzerindeki etkileri düşünüldüğünde bu sonuç öğretmenlik mesleği bakımından olumlu olarak değerlendirilebilir. Hatta öğretmenlik mesleğinin olmazsa olmazlarından olduğu söylenebilir (Çuhadaroğlu, 2013). Literatürde bu araştırma sonuçlarıyla benzer araştırma sonuçları bulunmaktadır (Çuhadaroğlu, 2013; Esen Aygün, 2018; Pepe 2021; Kazu ve Pullu, 2023). Bu araştırmalarda öğretmen adaylarının bilişsel esnekliklerinin yüksek olduğu rapor edilmiştir. Melek (2020) tarafından yapılan araştırmada da orta düzeyde bilişsel esneklik rapor edilmiştir. Bu araştırmada öğretmenlerin bilişsel esnekliğin kontrol boyutu puanlarının alternatifler boyutu puanlarından daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum yaşamda meydana gelebilecek yeni durumlar karşısında insan davranışlarının olası alternatiflerin olabileceğini algılama becerisinin ve karşılaştığı güçlüklerde çözüm üretmede başarılı olduğunu göstermektedir. Ancak zor durumları kontrol etmede öğretmenlerin daha düşük düzeyde performans gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Esen Aygün ve Şahin Taşkın (2019) okul öncesi öğretmen adaylarının karşılaştıkları sorunların çözümü için alternatiflerin

farkında oldukları ancak bu çözüm önerisi geliştirmede kendilerini yeterli hissetmedikleri belirtilmiştir.

4.2. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmada bilişsel esnekliğin cinsiyete göre farklılaştığı, erkek okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esnekliklerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Altunkol (2011) ve Asıcı ve İkiz (2015) tarafından yapılan araştırmalar bu araştırma sonucuyla benzer şekilde erkeklerin bilişsel esneklik düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlemiştir. Bu araştırma sonucundan farklı olarak Kazu ve Esen Aygün (2018) ve Pullu (2023) ise kadın öğretmen adaylarının bilişsel esnekliklerinin daha yüksek olduğunu rapor etmiştir. Martin ve Rubin (1995), Zong vd, (2010), Diril (2011), Çelikkaleli (2014), Laçın (2015), Dağgeçen Başsu (2016), Sinnott, Hilton, Wood ve Douglas (2020), Demir (2022), Kotan (2023), Sarıkan (2023) cinsiyete göre farklılaşma tespit edilmemiştir.

Araştırmada bilişsel esneklik toplam puanların mesleki deneyim (kıdem) süresine göre farklılaşmadığı ancak her iki alt boyutta da (kontrol ve alternatifler) deneyim süresine göre öğretmenlerin bilişsel esnekliklerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Deneyim sürelerine göre incelendiğinde meslekte deneyimi olan öğretmenlerin yeni başlayan öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde bilişsel esnekliğe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak kontrol alt boyutunda ilerleyen deneyim süresi ile birlikte öğretmenlerin bilişsel esnekliklerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Dağgeçen (2016) kıdeme göre farklılaşma tespit edilmemiştir. Köker (2024) tarafından yapılan bir araştırmada ise bilişsel esneklik ile kariyer uyum yeteneği arasında pozitif yönlü ilişkinin bulunması bu araştırmanın sonuçlarıyla kısmen uyduğu söylenebilir.

Araştırmada bilişsel esnekliğin çalışılan kuruma (devlet, özel) ve mezun olunan bölüme (okul öncesi öğretmenliği, çocuk gelişimi) göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Resmi ve özel kurumlarda çalışan ve okul öncesi öğretmenliği ve çocuk gelişimi mezunu olan öğretmenlerinin bilişsel esnekliklerinin benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerin bilişsel esneklikleri üzerinde çalışılan kurum ve mezun olunan bölüm değişkeninin etkili olmadığı söylenebilir.

Bu alt problem doğrultusundaki sonuçlar arasındaki bu farklılıklar bilişsel esnekliğin kazanılmasındaki farklı kültürel faktörlerden kaynaklanmış olabilir. Farklı ülkelerde hatta aynı ülkede çok farklı kültürel yapılar bulunduğu için çocukların yetiştirilme tarzlarına etki eden farklı durumlar, bilişsel esnekliği etkileyebilir. Özellikle cinsiyet değişkeni bakımından bakıldığında daha koruyucu ve kapalı kültürel ortamlarda kız çocuklarının yetiştirilme tarzlarından dolayı bilişsel esnekliğin kazanılması kızlarda daha uzun sürebileceği düşünülebilir.

Yapılan araştırmada ulaşılan sonuçların bir bütün olarak değerlendirilmesi durumunda getirilen öneriler şöyledir;

Araştırmada kadın ve erkek okul öncesi öğretmenlerin bilişsel esnekliklerinin farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuca yönelik olarak bunun nedenleri araştırılabilir. Ayrıca okul öncesi öğretmenlerin bilişsel esnekliklerinin geliştirmeye yönelik cinsiyete göre farklılaştırılmış eğitim programları, hizmetiçi eğitim seminerleri hazırlanabilir. Mesleki deneyime göre okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esnekliklerinde gözlemlenen farklılaşmanın kaynağı incelenmelidir. Farklı deneyim süresine sahip öğretmenler için farklı eğitim programları tasarlanabilir. Deneyimli öğretmenler, daha yeni öğretmenlere rehberlik ederek, karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma konusunda onlara yardımcı olabilirler. Bu tür destekleme, öğretmenlerin yeni yöntemleri ve esnek yaklaşımları daha kolay benimsemelerini sağlar.

KAYNAKÇA

- Altunkol, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bilişsel esneklikleri ile algılanan stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Altunkol, F. (2017). *Bilişsel esneklik eğitim programının lise öğrencilerinin bilişsel esneklik ile algılanan stres düzeylerine ve stresle başa çıkma tarzlarına etkisi* [Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Anderson, P. (2002). Assessment and development of executive function (EF) during childhood. *Child Neuropsychology*, 8(2), 71-82.
- Asıcı, E. & İkiz, F. E. (2015). Mutluluğa giden bir yol: bilişsel esneklik. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 191-211.
- Başar, H. (1998). *Sınıf Yönetimi*. Milli Eğitim Basımevi.
- Camcı Erdoğan, S. (2018). Üstün zekâlılar öğretmenliği adaylarının bilişsel esneklik düzeylerinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(3), 77-96.
- Çelikkaleli, Ö. (2014). Bilişsel esneklik ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 339-346.
- Çuhadaroglu, A. (2013). Bilişsel esnekliği yordayıcıları. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 2(1), 86-101.
- Çuhadaroglu, A. (2011). *Bilişsel esnekliğin yordayıcıları* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Dağgeçen, B., A. (2016). *Öğretmenlerin bazı demografik özelliklerine göre bilişsel esneklik düzeyleri ile öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çağ Üniversitesi.
- Deak, G. O. (2003). The Development Of Cognitive Flexibility And Language Abilities. *Advances In Child Development And Behavior*, 31, 273-328.
- Demir, M. (2022). *Ortaokul öğretmenlerinin bilişsel esneklik ve program okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Dennis, J. P., & Vander Wal, J. S. (2010). The cognitive flexibility inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity. *Cognitive Therapy and Research*, 34(3), 241-253.
- Diril, A. (2011). *Lise öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeylerinin sosyo demografik değişkenler ve öfke düzeyi ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişki açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Esen Aygun, H. (2018). The relationship between pre-service teachers' cognitive flexibility and interpersonal problem solving skills. *Eurasian Journal of Educational Research* 77, 105-128.
- Esen Aygün, H. & Şahin Taşkın, Ç. (2019). Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması kapsamında bilişsel esnekliğe ilişkin görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1475-1499.
- Gülüm, İ. V., & Dağ, İ. (2012). Tekrarlayıcı düşünme ölçeği ve bilişsel esneklik envanterinin Türkçe'ye uyarlanması, geçerliliği ve güvenirliği. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 13, 216-223.

- Hill, A. (2009). *Predictors of relationship satisfaction: The link between cognitive flexibility, compassionate love and level of differentiation* [Doctoral Dissetation]. Alliant International University.
- Karakaş, S. & Karakaş, H.M. (2000). Yönetici işlevlerin ayrıştırılmasında multidisipliner yaklaşım: Bilişsel psikolojiden nöroradyolojiye. *Klinik Psikiyatri*, 3, 215-227.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel irade algı çerçevesi ile araştırma yöntemi kavramlar, ilkeler ve teknikler* (36. Baskı). Nobel.
- Kazu, H., & Pullu, S. (2023). Cognitive flexibility levels and self-efficacy perceptions of preservice teachers. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 14(1), 36-47.
- Kılıç, F. & Demir, Ö. (2012). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin bilişsel koçluk ve bilişsel esnekliğe dayalı öğretim ortamlarının oluşturulmasına ilişkin görüşleri. *İlköğretim Online*, 11(3), 578-595.
- Konyalihatipoğlu, M. E. (2016). *Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin analitik ve bütüncül düşünme stillerinin solo taksonomisi ile incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Kotan, R. (2023). *Öğretmenlerin mesleki kişilik tiplerine göre stresli durumlarda bilişsel kontrol ve bilişsel esneklik düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Köker, S. N. (2024). *Bilişsel esneklik ve öz yeterlik düzeyinin kariyer uyum yeteneği üzerindeki etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Laçın, B. G. D. (2015). *Üniversite öğrencilerinde özyeterlilik ve stresle başa çıkma stratejilerinin bilişsel esnekliği yordama düzeyleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Martin, M. M., & Rubin, R. B. (1995). A new measure of cognitive flexibility. *Psychological Reports*, 76(2), 623-626.
- Melek, K. (2020). The investigation of social studies teacher candidates cognitive flexibility levels and metacognitive learning strategies in terms of different variables. *Asian Journal of Education and Training*, 6(1), 1-11.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). 2024 Okul Öncesi Eğitim Programı.
- Pepe, S., (2021). The relationship between academic self-efficacy and cognitive flexibility: Physical education and sports teacher candidates. *Propósitos y Representaciones*, 9 (SPE3), 1-9.
- Sarıkan, S. (2023). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka, bilişsel esneklik ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Seyran, A. (2023). *Okul öncesi öğretmenlerinin bilişsel esneklikleri ile eğitimde teknolojiyi kullanma yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Sinnott, J., Hilton, S., Wood, M., & Douglas, D. (2020). Relating flow, mindfulness, cognitive flexibility, and postformal thought: Two studies. *Journal of Adult Development*, 27, 1-11.

- Soylu, F. (2019). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Fen Eğitimine Yönelik Tutumları İle Bilişsel Esneklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi.
- Spiro, R. J., Feltovich, P. J., Jacobson, M. J., & Coulson, R. L. (1992). *Cognitive Flexibility, Constructivism, And Hypertextfu Random Access Instruction For Advanced Knowledge Acquisition İn Lll-Structured Domains*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Swindler, G. (2001). *Spiro's cognitive flexibility theory: Examining the theory through a literature review*. Fort Hays State University.
- Tosun, N.S. (2023). *Okul öncesi sağlıklılıkin sağlıklı esneklikleri ve dijital yeterlilikleri ile resimli kitaplarla ilgili (dijital-basılı) uygulamalar arasındaki ilişkiler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- Üzümcü, B., & Müezzın, E. E. (2018). Öğretmenlerin bilişsel esneklik ve mesleki doyum düzeyinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 8-25.
- Yaşar Ekici, F., & Balcı, S. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının bilişsel esneklik düzeyleri ve duygusal tepkisellik düzeylerinin incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 9(1), 65-77.
- Yetim, A. A. ve Göktaş, Z. (2004). Öğretmenin mesleki ve kişisel nitelikleri. *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12(2), 541-550.
- Zong, J., Cao, X. Y., Cao, Y., Shi, Y. F., Wang, Y. N. & Yan, C. (2010). Coping flexibility in college students with depressive symptoms. *Health and Quality of Life Outcomes*, 8 (66), 1-6.